

ADALET AĞAOĞLU'NUN ÖLMEYE YATMAK ROMANINDA CUMHURİYETİN KİMLİĞİ VE KİMLİK ÇATIŞMASI*

*Burak ÇAVUŞ***

ÖZET

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Tanzimat dönemiyle başlayan değişim hareketleri farklı bir boyutta sürdürülmeye devam eder. Islahat çalışmalarının yerini inkılaplar alır ve köklü değişiklikler yapılır. Siyaset, eğitim, hukuk, sanat, dil gibi geniş bir alana yayılan bu değişikliklerle hedeflenen ise yeni bir devlet ve toplum kimliğidir. Elbette ki bu süreç kolay ilerlemez ve birtakım engellerle karşılaşılır. Özellikle de cumhuriyetin ilanından 1970'li yıllara kadar bu sancılı süreç devam eder.

Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak*¹ adlı romanı da bu yıllar arasında doğan ve yaşayan bir neslin gelişimini ele alır. Dönem, kurgusal bir anlatı türü olan romanla anlatılıyor olsa da yazar, roman karakterlerinin gelişimini ve dramatik aksiyonu sosyal, siyasal ve ekonomik şartlardan bağımsız olarak ilerletmez. Böylece roman sadece yeni bir neslin değil aynı zamanda da cumhuriyetin gelişim sürecini de vermiş olur.

Biz de tüm bunları göz önünde bulundurarak eserde, cumhuriyetin kimliğini ve bu kimliğin, toplumun kimliğiyle nasıl ve ne koşullarda çatıştığını tespit etmeye çalıştık. Çalışmamızda özellikle de cumhuriyetin laik kimliği ile halkın gelenekçi, dindar kimliğinin çok defa karşı karşıya geldiğini gördük. Devletin seçmiş olduğu ile halkın değerlerinin uyumsuz olması da çatışma ortamı yaratan bir diğer unsur olarak romanın satır aralarından okunur. Yeni bir nesil geleneksel kültür öğeleriyle de iç içe yaşamak zorundadır ve okulda kazandıklarıyla evde verilenler arasında seçim yapmak zorunda kalır.

Türkiye'de uzun yıllardır bir zihinsel değişim süreci yaşanmış olsa da bu değişim şimdiye kadar tamamıyla gerçekleşmemiştir. Çünkü hem eskinin yerine konulması düşünülen şeyler topluma yabancısıdır hem de değiştirme sürecindeki uygulamalar hatalıdır. Bugün herkesin kabul ettiği gibi Türkiye'de ki batılılaşma çabaları yanlış şekillerde ilerlemiştir. Çoğu zaman yüzeysel, şekilsel ve taklit seviyesini aşamamıştır. Haliyle istenilen zihinsel değişim gerçekleşmemiştir. Bunların sonucunda da toplum da iki farklı kimlik oluşmuş, iki farklı yaşam biçimi

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** İnönü Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, El-mek: burakcavuss@hotmail.com

¹ Bu çalışmada *Ölmeye Yatmak* romanının, 2006 tarihli İş Bankası Yayınlarından çıkan birinci baskısı temel alınmıştır.

görülmüştür. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde batılılaşma, modernleşme süreçleri hızlı geçilirken, köy kasaba gibi yerlerde bu hareketler kolayca ilerleyememiştir. Köy, kasaba gibi yerlerin fiziksel yapıları, demografik özellikleri, çevreyle olan bağlantıları ve eğitim düzeyi gibi sebepler, bu hareketlerin karşılıksız kalmasına sebep olmuştur.

Şehirdeki insan ve köydeki insan arasındaki farkı gidermeye çalışan devlet, bütün ideolojik aygıtlarını kullanarak bu farklılığı gidermeye çalışır. Yukarıda da değindiğimiz gibi halk evleri, köy enstitüleri gibi kurumlar bu hedef için oluşturulmuşlardır. Fakat yine de beklenilen değişim büyük çoğunlukta görülmemiştir. Çünkü zihinlere yerleşmiş birtakım inançlar hala insanların kafalarında yaşamaktadır. Özellikle de orta yaşların üzerindeki insanlar, değişime karşı duran grup içerisinde yer alırlar. Bu yüzden, bir ülke içinde farklı düşünen insanlar olduğu gibi, aynı ev içinde de farklı düşünen insanlar vardır. Eğitimli, cumhuriyetin getirdikleriyle büyümüş insanların karşısında, doğru düzgün bir eğitim almamış, imparatorluk içerisinde de yaşamış olan insanlar vardır. İşte bu sebeptendir ki bir kimlik çatışması ortaya çıkmıştır.

Adalet Ağaoğlu'nda böyle bir dönemi kurgusal düzleme taşıırken, bu kimliklerin nerelerde ve nasıl çatıştıklarını da yansıtmıştır. Elbette ki bunları bilerek yapmıştır diyemeyiz fakat bilmeyerek de olsa ortaya çıkmış olan karşıtlıkları ve bunların doğurduğu sonuçları eserinde görebiliriz. Nitekim roman başkışısı Aysel, tam da yeni ve eski zihniyet arasında kalan, bunların dayatmaları sonucu intihara sürüklenen bir karakterdir. Eski devletin kimliği ile yeni devletin kimliği kendi yaşamında göstermek zorunda kaldığı için, ölümle kurtulmayı yeğler. Aynı şekilde romandaki diğer karakterler de Aysel'in yaşadıklarına benzer durumları yaşarlar. Nitekim roman kahramanlarını yaşadıkları bu bunalımları, dönem insanlarının yaşamış olmaları da kuvvetle ihtimaldir. Çünkü bir yanda günlük hayatta devletin yaptırdıkları varken diğer yanda gelenekler, birtakım inanç ve değerler hâlâ kafalarda yaşamaktadır. Eski kimlik özel alanlarda yaşarken yeni kimlik kamusal alanlarda yaşatılmaya çalışılır.

Bu ikilem elbette ki sadece cumhuriyetin ilk yıllarına has bir durum değildir ve sadece de bu dönemi yansıtan eserlerde görülmemiştir. Daha sonra yazılmış birçok romanda, hikâyeye de eski kimlik ile yeni kimliği bir arada yaşamak zorunda kalan kurgusal karakterler vardır. Bu kurgusal karakterlerin olması da mutlak bir gerçekliğe işaret eder. Türkiye'nin sosyal bir gerçekliği olan bu durum, sadece sanatına değil, aynı zamanda siyasetine, kültürüne de yansımıştır. Bugün dahi kimi partilerin söylemlerinde eski zihniyetin izlerini görebiliriz. Yine aynı şekilde bugün bile İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin kültürü ile Anadolu ve Doğu Anadolu'nun kültürleri arasında ki zihniyet farklılıklarını gözlemleyebiliriz. Tüm bunlardan hareketle de Adalet Ağaoğlu'nun, *Ölmeye Yatmak* romanıyla bir Türkiye gerçekliğine vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Bu vurguyu yaparken de cumhuriyetle birlikte cemiyet hayatına giren unsurları sıkça kullanması, romanın, cumhuriyetin kimliğini net bir şekilde yansıtmaya ortam hazırlamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Anahtar Kelimeler: Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, cumhuriyet, kimlik, kimlik çatışması, roman

ADALET AĞAOĞLU'S IN THE NOVEL ÖLMEYE YATMAK IDENTITY OF REPUBLIC AND IDENTITY CONFLICT

STRUCTURED ABSTRACT

Starting with the Tanzimat period, along with the Republic's ad exchange movements were a different size continues. The intermittent studies where the revolution and made drastic changes. Politics, education, law, art, language, such a vast area of this change is targeted by a new State and community identification. Of course, this point is easy to process and eliminate some obstacles encountered. Especially the proclamation until the 1970 's, this painful process continues.

Adalet Ağaoğlu's novel Ölmeye Yatmak this year are the development of a generation born and living in between takes. Describes a fictional narrative of the period, although the author, novel, a novel by, which is a type of character development and dramatic action of social, political, and economic conditions do not improve, regardless. Thus, the novel is not only a new generation while at the same time giving the Republic's development process.

We do all this in consideration, the Republic's identity and this identity, conflict in the society's identity, tried to ascertain how and to what conditions. In this study, especially with the Republic's secular identity, the identity of the people facing religious traditionalist, many times I have seen it coming. The State with which it is incompatible with the values of the people picked to be a conflict environment as other elements of the novel are read between the lines. With elements of traditional culture in a new generation of nested must live and they provided the House with winnings at school is forced to choose between. Turkey has for many years been a mental process of change, though this change completely so far has not taken place. Because both the old thought to be putting things in place of the community is in the process of changing both foreign applications is incorrect. Today everyone accepts as Westernization in Turkey's efforts have progressed in the wrong ways. Often superficial, formal simulate has stages and the level. Naturally, the desired mental change did not occur. As a result, this community also formed two different identities, was seen in two different way of life. In big cities like Istanbul, Ankara, westernization, modernization processes fast when, village town in places such as these movements could not easily go. The village, like the town of physical structures, demographic characteristics, such as level of education, which links with the environment and causes of these movements caused the bounce.

The difference between the human and the city government employees to fix the human village, all ideological works to resolve this difference by using their devices. As mentioned above, public houses, village institutes are created for these institutions, such as the target.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

But again, the expected change is largely unprecedented. Because a set of beliefs that have settled into the mind still lives in people's minds. Especially with people of middle age, they are the Group standing against change. That's why, as with people who think differently in a country, there are people who think differently in the same House. We brought the Republic grew up with trained in front of people, proper training, there are people who have lived in the Empire. for this reason, it is an identity conflict has emerged.

Adalet Agaoglu is one such period in the fictional plane where and how these identities when moving çatıştıklarını reflected, too. Of course we can't say them made on purpose, but the contrasts have emerged, albeit unknowingly and we can see in the results when she had them. Indeed, the novel başkişisi Aysel, exactly halfway between new and old mentality, as a result of the imposition of them drifting in suicide is a character. Old state new State ID with ID in your own life would survive with death for having to show. In the same manner as other characters in the novel are also similar situations in light of themselves. Aysel Indeed, the characters of the novel went through this crisis period people lived as being strongly unlikely. Because on the one hand built by the State in everyday life when there is some other traditions, beliefs and values still lives in his head. Old identity private spaces, while an attempt is made to be kept alive in public places a new identity.

This dilemma, of course, only to the first years of the Republic has not been seen in this period only. Many later in the novel, the story is a combination of the new ID with the old identity forced to live there are fictional characters. This fictional character is also an absolute reality of the pointed out. Turkey is a social reality of this situation not only art, but also reflected the politics of culture. Even today, some of the parties we can see traces of the old mentality in the discourse. Still, even today, in the same way major cities such as İstanbul, Ankara, İzmir culture of Anatolia and Eastern Anatolia, we can observe the differences in mentality between the cultures. All these are from Adalet Ağaoğlu, a novel Ölmeye Yatmak in Turkey, we can tell you the reality of emphasis. This emphasis while entering the life elements of the community together with the Republic was frequently use, novel, reflect a clear identity of the Republic has prepared environment.

Key Words: Adalet Agaoglu, Ölmeye Yatmak, Republican, identity, identity conflict,

GİRİŞ

Edebi eserler, toplumla, siyasetle, içinden çıktıkları toplumun karakteristik yapılarıyla bir bütünlük içindedirler. Özellikle de belirli bir dönemi konu edinen eserler, kurgusal düzleme taşıdıkları o dönemin ayırıcı vasıflarını, doğrudan veya dolaylı yoldan aktarırlar. Cumhuriyet dönemi de Türk romanlarında çokça işlenmiş, anlatılmaya çalışılmış bir dönemdir. Hem o dönemin sanatçıları hem de daha sonra gelen sanatçılar, Türk tarihinin önemli aşamalarından biri olan bu döneme fazlaca ilgi göstermişlerdir.

Dönemin sanatçıları, cumhuriyet ideolojisini, inkılaplarını halka ulaştırmak amacıyla eserler kaleme alırken; daha sonra gelen sanatçılar ise ideolojilerin ve inkılapların toplumda nasıl bir etki yarattığına, toplumu nasıl dönüştürdüğüne dikkat kesilmişlerdir. Her halükarda bu eserler,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

tarihi ve sosyolojik gerçeklere ayna tutmuş olduklarından ötürü sadece sanatsal değerleriyle değil, işlevsel değerleriyle de önem kazanmışlardır. Nitekim kimi tarihçi ve sosyologların kaynaklarından bazıları da romanlar olmuştur.

Ölmeye Yatmak romanı da mahiyeti itibarıyla bir Cumhuriyet dönemi romanı olarak okunabilir. Zira eserde, “Atatürk’ün 1938’de ölümünde ilkokulu bitiren bir grup kasabalı çocuğun, 1968 yılına kadar olan hayatları, ülkenin geçirdiği sosyal ve siyasal değişimlerde göz önünde bulundurularak”(Kolcu,2013:548) anlatılmıştır. Dönemin asli özellikleri bireysel ve toplumsal düzlemde ele alınmış; cumhuriyetle birlikte hayata geçirilen değişimler, yenilikler karşısındaki öznel ve kolektif tutumlar, yine cumhuriyet politikalarıyla özdeşleşmiş kurum ve kuruluşlar romanda yer almıştır. Roman kahramanlarının birbirlerine yazdıkları mektuplar, okudukları gazeteler, tuttıkları günlükler ise içerikleri dikkate alındığında adeta birer belge gibidirler. Tüm bunlar, eserin bir dönem romanı olma vasfını güçlendirmiş; esere estetik değerinin yanında bir de sosyo-politik bir değer kazandırmıştır.

Yeni bir kimlik kazanan ve topluma da yeni bir kimlik kazandırmaya çalışan Türkiye Devleti, politikalarını da bu paralelde hayata geçirmeye çalışmıştır. Kısaca Atatürk İlkeleri olarak bilinen bu politikaların nihai hedefinde, muasır devletler seviyesine ulaşma gayesi yatmaktadır. Ayrıca “yeni rejim için bundan sonraki temel sorun(lardan) birisi de Osmanlı’dan devraldığı gelenekçi toplum yapısını bu anlayışa adapte etmektir.”(Kocaoğlu;2007) Hem Atatürk dönemi hem de İnönü döneminde gerçekleştirilen çalışmalar, batılı değerleri özümsemiş, modern, çağdaş bir toplum inşasını kurmaya yöneliktir. Tüm bu çabaların halk tabanından değil de devlet ve aydınlar eliyle yürütülmesi elbette ki birtakım problemlere zemin hazırlamıştır. Arzulanan Türk vatandaşı kimliğini oluşturmak kolay olmamış, yenilikler kolay hazmedilememiştir. Bu yüzden uzun süre toplum ve devlet arasında çatışmalar, ikilemler oluşmuştur. Devletin kimliği ile halkın kimliğinin farklılıklar arz etmesi bu çatışmaların birincil sebeplerindendir. Elbette ki bu çatışmalar romanlarda da yer bulmuş ve yazarlar tarafından bunlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Ölmeye Yatmak’ta Cumhuriyet’in Kimliği

Canlı ve cansız, somut veya soyut her şeyin, onu diğerinden ayıran ayırıcı vasıfları vardır. Bu vasıflar, doğuştan/yaratılıştan gelen türe özgü özellikler olabileceği gibi, sonradan bilinçli olarak kazanılmış veya seçilmiş değerler de olabilir. Her ikisini de bünyesinde barındıran tek varlık ise insandır. Çünkü insan, doğuştan gelen niteliklerinin yanına seçilmiş/kazanılmış değerleri de ekleyebilir. Kendisine verilmiş olan irade ile kendi varlığının bileşenlerini yaşamı boyunca seçtikleri/kazandıkları ile tamamlar ve bunlarla kendini diğer türdeşlerinden ayırır. İnsan dışı canlı varlıklar genetik özellikleriyle diğer varlıklardan ayrılırken; cansız ve soyut olanlar ise daha çok insanların onlara yükledikleri anlamlar doğrultusunda varlık kazanırlar. Bu yüklenen anlamlar da onların ayırıcı özellikleri olur. Örneğin, masa da sandalye de dört ayaklıdır fakat yemek yenileceği zaman sandalye akla gelmez. Çünkü sandalyeye üzerinde yemek yenilebilecek bir nesne anlamı yüklenmemiştir.

İnsanoğlunun tarihi boyunca somut varlıkların yanı sıra soyut varlıklarda olmuştur. Bunlar arasında dinler, ideolojiler, sistemler, birtakım kavram ve terimler sayılabilir. Ortak yanlarıyla birlikte her birinin ayırt edici özellikleri de vardır. İnsanlar, bu soyut düşünce ürünlerine anlamlar yükleyerek varlık kazandırmışlardır. Toplamda ise onlara yüklenen anlamlar, onların kimlikleri haline gelmiştir. Nitekim kimlik, sadece insana özgü bir kavram değil, “bir tanımlamadır ve tanıma konu olan şeyin diğerleriyle olan ayrımlıklarını/benzerliklerini ifade eder.”(Vatandaş, 2004:12) Nuri Bilgin de kimliği “bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi ve gruplar arasında konumlandırması”(Bilgin,2007:11) olarak tanımlar.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Her iki kimlik tanımından hareketle, tanımlanabilen her şeyin bir kimliğinin olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira tanımlar, benzerlikleri ve farklılıkları belirlediği için kimlikleri de belirler. Tabi ki burada tanımlı yapan(lar)ın tanımladıkları şeyi nasıl algıladıkları da önemlidir. Nitekim bir şey, iki insan tarafından farklı algılanıp farklı tanımlanabileceği gibi, iki toplum tarafından da farklı algılanabilir ve tanımlanabilir. Bu farklılıklar “şeyin” asli özelliğini çok fazla değiştirmese de özel ve yerel çapta değişiklikler olabilir. Cumhuriyet kavramı da her ne kadar evrensel bir tanıma sahip olsa da yerel tanımlamaları da yapılmıştır. Bu yüzden cumhuriyet rejimine sahip iki ülke arasında farklı cumhuriyet kimlikleri ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, İran’da İslami bir cumhuriyet varken, Türkiye’de laik bir cumhuriyet anlayışı vardır.

Konumuz olan Türkiye Cumhuriyeti’nin kimliği, yaklaşık olarak yüz yıl önce Mustafa Kemal ve onunla aynı düşüncelere sahip kişilerce belirlenmiştir. Bu kimliğin belirlenme aşamasında “*Mustafa Kemal, bir anlamda kendi ulusunu yaratabilmek için reformlar yapmış ve yeni adımlar atmıştır. Yeni bir devlet kurulurken, yeni bir ülke ve yepyeni bir ulus yaratabilmenin yolları araştırılmıştır. Rejimin benimsediği altı ok anlayışı, altı temel ilke ile rejimin ve ulusun kimliğinin oluşturulmasına yönelik bir yaklaşımın göstergesi olmuştur. Türkiye’de cumhuriyet kimliği, bir anlamda altı ilke ile belirlenmek istenmiştir.*” (Çeçen, 1997:167) Bu altı ilke ise bilindiği gibi, laiklik, halkçılık, milliyetçilik, inkılapçılık, devletçilik ve cumhuriyetçiliktir. Yeni ulus inşası bu ilkeler üzerine kurulacaktır.

Tüm bu ilkeler “*Aynı zamanda siyasi(toplumsal) modernite ve kültürel moderniteyi birbirine bağlamak için de tasarlanmıştır. Kemalist seçkinler, modernitenin gerekli kurumsal temellerinin kurulmasının, geri kalmış ve geleneksel (dinsel) toplumsal hayatı, modern ve seküler bir ulusal kimliğe dönüştürmek için gerekli ve bunu yapabilme becerisi olan toplumsal bir etosun yaratılmasını beraberinde getireceğine inanıyordu.*” (Keyman, 2003:128) Bu altı ilke ile hedeflenen nihai amaç ulusalcı, modern ve laik bir cumhuriyet ve toplum yaratmaktır. Nitekim cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen birtakım inkılaplarda da bu ilkelere uygunluk gözetilmiştir.

Asıl hedef belli iken yıkılması gereken kurum, sistem, düşünce kalıpları da bellidir. Çünkü yeni bir oluşum gerçekleştirilirken, olacak şeyin ne olmayacağı da önemlidir. Cumhuriyet kurucuları da olunmaması gereken şeyi belirlemiş ve bir öteki imgesi yaratmıştır. “*Türk milli kimliğinin öteki imgesi çok açık bir şekilde eski Türkiye yani Osmanlı yani dini dünya görüşünün egemen olduğu eski medeniyettir.*” (Bora, 1997:58) Böylece cumhuriyetin kimliğinin ayırt edici vasıfları tamamıyla belirlenmiştir. Bu kimliğin en temel bileşenleri de ulusalcılık, laiklik ve modernliktir. “*Kemalistler, İslami-Arap kültüre sahip, dilleri modern teknolojik ihtiyaçları karşılamada yetersiz, tarihsel geleneği saltanat ve hilafete, dilleri Kur’an harflerine dayanan mevcut toplumu, modern bir topluma dönüştürmek istiyorlardı.*” (Şimşek, Küçük, Topkaya; 2012)

Cumhuriyet’in kimliği teorik olarak belirlendikten sonra bu kimliğin pratikte de görülmesi için birtakım yenilikler, anayasal düzenlemeler yapılır. Yeni kurumlar, yeni araç gereçler, yeni eğitim sistemi, yeni alfabe, yeni kılık kıyafet düzenlemesi gibi çalışmalar, cumhuriyet kimliğinin, toplum kimliği de olması için yapılır. Elbette ki tüm bu yapılanlar, eskileriyle örtüşmeyen, tamamen farklı olan çalışmalardır.

Ölmeye Yatmak romanının da cumhuriyetin kimliği, olaylar, kurumlar, mekânlar, kişiler, basın yayın organları ve roman kişilerinin birtakım olaylara ve ideolojilere karşı tutumları üzerinden gösterilir. Cumhuriyet ideolojisinin etkisi olduğunu düşündüğümüz ilk olay, bir kasaba okulunda düzenlenen yılsonu müsamesesidir. Kasaba ve köy çocuklarının sergilediği bu etkinlik ulusçuluk ve batıcılık ideallerini yansıtacak niteliktedir. Burada ilk dikkat çeken husus, müsamerede sergilenecek olan oyunlar ve danslardır. Polka ve rondo gibi batı menşeli oyunlar oynanır. Polkada kızlar ve erkekler birbirlerine sarılacaktır. Kız çocuklarını okula dahi göndermek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

istemeyen kasabasının tepkisine rağmen bu oyunlar oynatılır. Okulun başöğretmeni dahi bu oyunları eleştirir.

“Ama o da fazla büyüttü işi canım. Koro, peki. Meslekler, iyi. Türküler, pek güzel. Ergenekon Destanı, pekala mükemmel... Eee polkada ne diye diretti bunca? Merkezden gelen emirde, Batı'ya pencere açılması isteniyordu. İyi ya işte; Savcı'nın kızı keman çalacak. Kız öğrenciler erkek öğrencilerle birlikte Çiçekler ve Böcekler'i oynayacaklar. Polka illa gerekli miydi? Polkada oğlanlar kızlara sarılacak. Elele tutuşacaklar. Evet, belki Batı'ya daha geniş bir pencere açılmış olacak, ama bütün kasaba halkı da ayağa kalktı.”(Ağaoğlu,2006:6)

Batıcılık ideolojisi sadece oyunlar üzerinden değil, roman kişilerinin kılık ve kıyafetleri üzerinden de hissettirilir. Oyunda erkekler papyon, kızlar fiyonk takar. Yine oyunu izlemeye gelen devlet ricalinin eşlerinin kıyafetlerinde de bir farklılık vardır. *“Seyirciler arasında sadece iki kadın, başlarına tavus kuşu tüyleriyle süslü şapkalar”*(Ağaoğlu,2006:8) giymişlerdir. Erkeklerin ve kadınların bir araya gelmesi, oyunda kız ve erkek çocuklarının birbirlerine sarılması bir anlamda eski geleneksel yapıyı bozmaya aynı zamanda da batıya pencere açmak için yapılan faaliyetlerdir.

Müsamerede ulusalcılık ideolojisi ise söylenilen marşlarda, türkülerde hissedilir. İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Onuncu Yıl Marşı gibi milli değerleri, Atatürk'ü ve cumhuriyeti yücelten metinler okunur. Daha sonra ise koro eşliğinde başka bir marşa geçilir.

“Hayda karanlıklar savaşı var, atıl ileri
Türk'ten ulu yok bir millet
Türk'e açık şan yolu
Işık yolu Cumhuriyet!”(Ağaoğlu,2006:9)

Romanda verilen bu dörtlükte de ulusçuluk ideolojisi ve cumhuriyet rejiminin övgüsüne yer verilir. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda çokça tartışılan dil meselesine de romanda göndermeler yapılır. Tamamen ulusalcı bir karakterde olan yeni Türkiye'nin, dilinin de öz Türkçe olması gerektiğinden dolayı dilde Türkçeleştirme çabaları görülür. Bundan ötürü Türk diline giren Arapça, Farsça kelimeler çıkartılmaya çalışılır. Eski medeniyeti temsil eden bir dilin yeni medeniyette olması istenmez. Bu değişim hareketini göstermek isteyen yazar, roman kişisi Dünder Öğretmen'i kullanır. Bir iç konuşma sırasında “feyz” kelimesini kullanan Dünder Öğretmen, “feyz'in öz Türkçesi ne acaba” diyerek değişimlere uygun düşecek bir kelime arar.

Kişiler üzerinde cumhuriyetin kimliğini ise en çok Dünder Öğretmen adlı roman karakteri yansıtır. Romanda adeta devletin ideolojik uzantısı olarak yer alır. Dünder Öğretmen, *“Öğrencilerini ileri, ülkücü yetiştirmek için elinden geleni yapan, merkezden gönderilen buyrukları, Başöğretime yalvara yakara da olsa”*(Ağaoğlu,2006:132) uygulattıran birisidir. Modern, çağdaş bir Türk nesli yetiştirme ülküsüne gönülden bağlanmış, Atatürk ilke ve inkılaplarını kendi idealleri haline getirmiştir. O kadar çok devlete bağlıdır ki *“Kömür alabilmek için yarım teneke gaz yağını komşusuna satan Zeynel'i gururla yeni savcıya teslim”*(Ağaoğlu,2006:131) eder. Yukarıda değindiğimiz okul müsamesini hazırlayan da Dünder Öğretmen'dir. Bir diğer özelliği ise *“Adımız, andımız. Atatürk'ün ulusçuluk yolunda yürüyeceğiz”*(Türk Ansiklopedisi,1984:253) sloganıyla çıkan, devletin basın yayın organlarından biri olan Ulus gazetesi okumasıdır.

Cumhuriyetle birlikte, eğitim öğretime verilen önem de artmıştır. Özellikle de az sayıda olan okur-yazar oranını yükseltmek, topluma yeni değerleri öğretmek ve yeni bir toplum inşa etmek için çeşitli eğitim kurumları açılmıştır. Bunlar arasında halk evleri ve köy enstitüleri en çok bilinenlerdir. Romanda da bu iki eğitim kurumundan bahsedilir. Eğitim, açık işlevleri olsa da bu kurumların gizli bir işlevleri de vardır. *“Halkevleri, cumhuriyet rejiminin, milliyetçi, laik ve halkçı görüşlerini, kitlelere aşılamak için oluşturulmuş, kültürel ve siyasal merkezler olarak 1931-32 yılında kurulmuştur. Halkevlerinin siyasal amacı ise kırsal kesimde, mümkün olduğu kadar çok insanı, yeni dinlerinin Türk milliyetçiliği, modern siyasal kimliklerinin de cumhuriyetçilik olduğuna ikna etmektir.”* (Karpas,2009:333)

Bunların yanında romanda sık sık adı geçen Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin, *“Kemalist ideolojinin propagandası için”* (Kreiser, Neuman,2008:332) Ankara Üniversitesi’nin çekirdeği olduğu söylenir. Bilindiği gibi her devlet, *“tüm halkın düşünce ve değer yargılarının bir erime potası içerisinde kaynaştırılıp bütünleştirilmesi için eğitimin tüm aşamalarında kendi ideolojisini aktarır.”* (Şimşek, Küçük, Topkaya;2012) Aynı amaç doğrultusunda gazete, dergi gibi araçlar da çok kullanılanlardır. Adalet Ağaoğlu da dönemin hâkim ideolojisini yansıtmak adına bu ideolojiyle donatılmış kurumlara, araçlara romanında yer vermiştir.

Romanda mekân olarak Ankara’nın kullanılması da tesadüfi bir şey değildir. Nitekim Ankara, yeni Türkiye’nin başkentidir. Bu yönüyle Cumhuriyet’i temsil eder. Osmanlı’nın başkenti olan ve Osmanlı’yı temsil eden İstanbul’un yerine Ankara’nın seçilmiş olması dönemin karakteristik özelliğini yansıtmak için seçilmiştir. Çünkü Ankara, yeni kararların alındığı, yeni ülkelerin belirlendiği bir yerdir. Oysa İstanbul, eski İmparatorluğun sembolik değerlerini bünyesinde bulunduran bir şehirdir. Sadece fiziksel özellikleriyle de değil, demografik yapısıyla, kurumlarıyla ve şehre hâkim olan kültürel yapısıyla tam bir Osmanlı şehridir. Yazar, bu iki şehrin kişiler üzerinde bıraktığı etkiyi göstermek için Aydın adındaki roman karakterinin günlüğünü kullanır. Aydın, İstanbul’da eğitim gördüğü sıralarda günlük tutarken, *“25 İlkteşrin, 4 Sontesrin, 9 Sontesrin, 22 Birincikanun”* (Ağaoğlu,2006:78-79) gibi eski ay isimlerini kullanır. Ankara’ya taşındıklarında ise *“14 Şubat, 18 Şubat, 9 Mart, 15 Mart”* (Ağaoğlu,2006:158-160) gibi yeni ay isimlerini kullanır.

Cumhuriyetin kimliğinde önemli bir yeri olan laiklik ilkesinin yansımalarını da romanda görmek mümkündür. Devletin resmi ideolojisini uygulamakla yükümlü olan kasaba okulunda, laiklik ilkesi de taviz verilmeden uygulanır. Kasaba imamının oğlu olan Hasip adlı roman kişisi, laik bir eğitim kurumunda Kur’an’ı Arapça ezberlediği için, okuldan kovulma cezası alır. Fakat son anda başöğretmen “acıdığı” için kovulmaktan kurtulur. Fakat aynı öğrenci, yılsonu müsamesesinde tamamıyla siyah bir elbise içinde sahneye çıkar ve onun kim olduğu anlaşılmayacak kadar kapatılır. Bu tercih, uygarlık kaynağı olan bir okulda, dini değerleri öne çıkan birisinin nasıl ötekileştirildiğine örnek olabilecek bir uygulamadır.

Görüldüğü gibi romana yerleştirilen her unsur cumhuriyet kimliğiyle örtüşür, ondan izlenimler taşır. Romanda dramatik aksiyonu sağlayan olaylar, kişilerin seçimleri, kullanılan mekânlar, kurumlar yeni benimsenmiş olan değerler ve ideolojilerle bütünlük içerisindedirler. Tüm bunlar birbirleriyle ilişkili bir şekilde verilmiştir. Böylece roman boyunca cumhuriyet kimliğinin sacayakları olan ulusçuluk, laiklik ve batıcılık hareketlerine örnek teşkil edecek ve onları yansıtacak birçok olay, unsur, yaklaşım tarzı ortaya çıkmıştır.

Ölmeye Yatmak’ta Kimlik Çatışması

Burada, kimlik çatışmasından kastımız, yukarıda genel çerçevelerini çizmeye çalıştığımız “cumhuriyetin kimliği” ile halkın hem geleneksel kimliğinin hem de bireylerin kendi kazandıkları kimliklerinin karşı karşıya gelmesidir. Bu çatışmalar ise geleneksel inançlarla modern ideolojiler

arasında ve yine bireysel tercihler ile devlet dayatmaları arasında görülür. Çünkü yeni bir birey yeni bir toplum tasarısı teorikte olduğu kadar pratikte kolay değildir. Özellikle de uzun bir tarihe yayılmış olan birtakım inançların yerini yeni değerlere bırakması uzun yıllar gerektirecek bir süreçtir. Cumhuriyet de bir değişim ister ve büyük bir tarihi olan toplumla karşı karşıyadır. Dolayısıyla değişim hareketleri hemen toplumda karşılık bulmayacaktır. Bunun sebeplerinden biri de cumhuriyeti kuranların yenisinin yanında eskiye yer vermek istememeleridir. Çünkü, “*yeniye iyice yerleştirmeden, onu cemiyete hakikaten faydalı bir unsur haline getirmeden eskiyi yıkmak, sadece felaketlere sebep olacaktır.*” (Turhan,1997:177)

Cumhuriyet dönemi yöneticileri ise tam da bu hatayı yapmış ve birtakım kurumların, yeniliklerin gerekliliğine ve doğruluğuna halkı ikna etmeden bunları uygulamaya almıştır. Özellikle de batılılaşma ve modernleşme çabaları gereği yapılan değişiklikler halk tarafından kolay benimsenmemiş; bunlara tepkilerde olmuştur. Yine de bu dönemde eski yaşam tarzını ve kültürünü yıkmak için yapılan çalışmalar hız kesmemiştir. Hâkim doğu kültürü yerine batı kültürünün yaygınlaşmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Zira toplumun geri kalmasının temel sebebinin bu mistik kültür olduğu düşünülmektedir. Bu hedef doğrultusunda birtakım kararlar alınır. Bu kararların alındığı alanlardan birisi de sanattır. Sanatın da batılılaşması gerektiği için “*Devlet radyosu ile müzik zevki Avrupalılaştırılmaya çalışılır ve 1939 yılındaki bir kültür kongresinde ciddi olarak doğulu müzik içeren taş plaklar yasaklanır.*” (Kreiser-Neuman,2008...) Tiyatroda sahnelendirilecek oyunlar da dahi bu ilkeye uygunluk aranır. “*1939’dan 1945’e kadar yedi tiyatro mevsiminde oynatılan yerli tiyatro sayısı 28,uyarlama 3 ve yabancı oyun sayısı 94’tür. Köy Enstitüleri’nde bile köylü çocuklarına Yunan tragedyaları oynatılmış(tır).*” (Ayvazoğlu,1997:80-81)

Tüm bunlar, yeni kurulan cumhuriyetin kimliğine uygunluk ve onun benimsediği ilkeleri topluma da yaymak içindir. Bu tarz çalışmalar dönemin karakteristik özelliğidir. Haliyle ne tek bir alanla sınırlıdır ne de tek bir zümreyle. Devletin hâkim olduğu tüm coğrafyada değişiklik hedeftedir. Özellikle de yeni neslin tamamen cumhuriyet kimliğiyle yetiştirilmesi hedeflenir. Fakat yeni neslin anne ve babaları ise geleneksel inançlarla ve geleneksel toplum içinde büyümüştür. Bu yüzden yeni nesil kamu alanında farklı bir kimlikle, özel alanda ise farklı bir kimlikle karşı karşıya gelecektir. *Ölmeye Yatmak* romanında bu karşılıklarla büyümek zorunda kalan bir nesille karşı karşıyayızdır. Bu karşılıklardan doğan kimlik çatışmasını ise ev-okul ve seçilenler-dayatılanlar çatışmaları olarak açıklanacaktır.

a) Ev- Okul Çatışması

Burada ev ile geleneksel inanç ve yaşam tarzı, okul ile de cumhuriyetle birlikte gelen yenilikler ve yeni düşünceler simgeleştirilmiştir. Nitekim dönemin Türkiye’sinde evde alınan temel eğitim ile okulda alınan eğitim arasında büyük farklılıklar vardır ve bu farklılıklar, kimlik kazanma sürecinde bireyleri olumsuz etkileyecektir. Çünkü değişiklikler, yukarıda da belirttiğimiz gibi halk tabanlı olmamış; devlet eliyle halka empoze edilmeye çalışılmıştır. Haliyle yeni nesil evden geleneksel inançlar çerçevesinde şekillenmiş bir eğitim alırken; okulda, devletin uzak ve yakın hedeflerine uygun eğitim alacaktır. Türkiye devletinin, eğitimden beklentisi ise cumhuriyetin ilkelerini benimseyen ve onun kimliğine sahip olacak bireyler yetiştirmesidir.

Bu hedef doğrultusunda “*Tevhid-i Tedrisat (eğitim-öğretimin birleştirilmesi) kanunu çıkarılmıştır. Eğitim ve öğretim kadrolarını Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplayan ve medreseleri kaldıran bu kanunla, Türk eğitimine millilik vasfı kazandırılmış, ayrıca milli kültür anlayışında bütünlüğün sağlanması noktasında da önemli bir adım atılmıştır.*” (Özodaşık,1999:90) Bu kanunla eğitimde birliği sağlamaya çalışan devlet, kendi resmi ideolojisine ve benimsediği ilkelere aykırı düşen eğitim kurumlarını ya kaldırmış ya da kendi tekelinde toplamıştır. Medreseler

eğitimde laiklik ilkesine uygun olmadığı için kaldırılmış; ülkenin farklı şehirlerinde eğitim veren yabancı okullar ise kültür yozlaşmasına sebep olacağı için millileştirilmiştir.

Tüm bunlar yapılmış, geleneksel kültür taşıyıcılığı işlevine sahip kurumlar kapatılmış olsa da eski kültürle bütünleşmiş gayr-ı resmi mekânlar vardır. Ev de onlardan birisidir. Ev, özellikle de köy ve kasaba gibi değişim süreçlerinin daha yavaş ve daha zor olduğu bölgelerdeki ev, o dönemlerde eski kültürün taşıyıcılığını yapan nadir yerlerdendir. Zira okula hâkim olan kültür, eve hâkim olamamıştır. Evde yaşayanlarla birlikte gelenekler ve âdetlerde yaşar. Bunlar, tabi ki okulun benimsemediği, yeni nesle öğretmek istemediği inançlardır. Hatta diyebiliriz ki cumhuriyet kurucuları en çok da bu evlere yerleşmiş olan düşünceleri, kültürel değerleri yıkmak istemiştir. Burada da en çok dikkat çeken husus, dini değerlere bağlı olarak yaşayan bir halkın var olmasıdır. Dolayısıyla da evde verilen eğitim ne laiklik ilkesine uygundur ne de geleneksel değerlerin uzağındadır. Bu yüzden, en genel itibarıyla devletin yeni kimliği ile halkın geleneksel kimliğinin çatışması olarak değerlendirilebilecek bir durum söz konusu haline gelir.

Ölmeye Yatmak romanında bu çatışmanın da yansımalarını bulmak mümkündür. İlk çatışma, yukarıda da değindiğimiz yılsonu müsamesinde görülür. Okulun öğretmeni çağdaş bir eğitim kurumu olan okulda, erkek ve kızların birbirine dokunmalarında bir sakınca görmez. Merkezden aldığı emri uygular ve batıya da pencere açmak için polka dansı yaptırır. Bu durum ne okul için ne de cumhuriyet kurucuları için bir problem teşkil etmez. Fakat halk için çok büyük bir günahıdır. Devleti temsil eden okul, Batılılaşmak, medenileşmek adına bu müsamereyi hazırlarken halk tepki gösterir. Kasabanın yerlisi olan başöğretmen bu tepkiyi şöyle anlatır.

“Evet, belki Batı’ya daha geniş bir pencere açılmış olacak, ama bütün kasaba halkı da ayağa kalktı. Çocuklarını okuldan geri almak isteyenler bile çıktı. Kör Enver, kızının müsamereye girmemesi için sonuna dek direndi. Şimdi yolda gördü mü, başını çeviriyor bana. Sağda solda da kerhaneci diyesiymiş. Gâvur hoca adı bitti şimdi de bu. Kaymakamdan çekinmeselerdi, bunca yıllık hemşerilerimle nerdeyse toptan aram açılacaktı.”(Ağaoğlu,2006:6)

Aynı müsamereye katılan, kasabanın yaşlı kadınları bu olay için *“Allah’ım sen günah yazma diye yakarıp dua ederek, üç kere bağırılmasına tükürürken”*(Ağaoğlu,2006:7) *“eşraf ve esnaf babalar polka ve ronda ile kirlenen namuslarını örtbas etmek için durmadan öksürüyor, kafalardaki bütün kötü düşünceleri silmek için gerekli gereksiz gülüyorlardı.”*(Ağaoğlu,2006:14)

Burada cumhuriyetin laik, batılı kimliğini görmek mümkündür. Nitekim oyunlar hazırlanırken çevrenin dini hassasiyetleri göz önünde bulundurulmamış, devletin okulunda yapılacak bir iş, dini değerlerden dolayı iptal edilmemiştir. Ayrıca bu yapılanların medenileşmek, uygarlaşmak için yapıldığı söylenir. Kurgusal düzlemde söylenenlerle gerçekte söylenenler çok da farklı değildir. Nitekim daha önce olmamasına veya sınırlı olmasına rağmen kız ve erkeklerin bir arada eğitim aldığı kurumlar da cumhuriyetten sonra açılmıştır. Bunun gibi benzeri yeniliklere ise din elden gidiyor sloganıyla karşı çıkanların olduğu bilinir. Romanda halkın verdiği tepki de bu paraleldedir. Ayrıca *“Cumhuriyet’in ilk yıllarında küçük bir kasabada geçen bu sahne, kasaba insanının kadın-erkek ilişkisini yansıtır. Dinin geleneklerle karışması sonucu insan ilişkileri kopuk ve kalıplarla örülü halde yaşanmaktadır. Çocukların, özellikle de kız çocuklarının okula gitmesi yadırganan bir durumdur. Öğretmenlerin ise Batılılaşma çabaları uğruna, kasabasının doğruları ve kendi doğruları arasında sık sık çatışma yaşadıkları”*(Atlı,2011:193-4) da görülür.

Benzer çatışmalar sadece halk ve devlet arasında değil, yeni yetişen nesil üzerinde de görülür. Çünkü yeni nesil, hem eski kültür taşıyıcılarıyla hem de yeniliklerin aktarıcısı olan okulla muhatap olmak zorundadır. Bir yandan okul medenileştirmeye, Batılılaştırmaya çalışırken bir yandan ev, kendi inançlarıyla, ahlaki değerleriyle yeni nesilleri yetiştirmek ister. Yenilikleri

uygulamaya çalışırken, ailenin geleneksel değerlerine de uygunluğu gözetmek zorunda kalanlar, bu çatışmayı yaşamışlardır. Romanda bu durumdan en çok etkilenen kişi, Aysel'dir. Aysel, okulda Dünder Öğretmen'inin her söylediğini yapmaya çalışan, cumhuriyet ülküsünü benimseyen, Türk milletini muasır milletler seviyesine ulaştırmak için çalışmak isteyen idealist bir kızdır. Fakat ailesi okumasına bile karşıyken, onun tüm yenilikleri kolayca yapabilmesi kolay değildir. Bu yüzden Aysel, sürekli bir değerler çatışmasına maruz kalır. Çatışma yaşadığı konulardan birisi, bugün dahi konuşulan başörtüsü sorunuyla alakalıdır. Aysel, bu olayı mektupla arkadaşına anlatır ve şunları söyler:

"Ben oraya gelince, en ağrıma giden de annemin, babamın bana başımı örtturmeleri oldu. Sana anlattığım gibi, burada benim yaşımdaki kızlar, hiç başlarımızı örmüyoruz. Sadece okula giderken kasketlerimizi giyiyoruz. Zaten Ölmez Atamız, bizlerin uyanık ve medeni olmamızı istemiştir. Şayet beni burada bir öğretmenim görseydi kim bilir neler derdi? Ama gel de bunu anneme bilhassa babama anlat." (Ağaoğlu,2006:69)

Görüldüğü gibi Aysel, Atatürk'ün istediği gibi medeni bir kız olmak isterken, ailesinin zorlamalarından dolayı taviz verir. Bu durum onun ağrıya gitse de yapmak zorunda kalır. Aynı şekilde ailesinin istediği gibi sürekli de başını örtemez çünkü medeni bir okulda bu yasaktır. Aysel, sadece başörtüsü yüzünden değil, giyimi ve saç kesiminden dolayı da okul ve ev çatışmasını yaşar. Yine bu olayı da arkadaşına naklederken öğreniriz.

"Bu yıl Türkçe öğretmenimiz Sabiha Hanımı çok seviyorum. Galiba o da beni seviyor. Fakat Tarih öğretmenimiz Nihal Hanım'dan çok korkuyorum. Çok sert ve benim çok çirkin giyindiğimi söylüyor. Saçlarımı Garplı bir kız gibi kestirmemi, alagarson yaptırmamı istiyor. Fakat babam, bunu duymak bile istemez." (Ağaoğlu,2006:100)

Evde aldığı eğitim ile okulda aldığı eğitim uyuşmayan çocuklardan biri de Hasip'tir. Yukarıda da değindiğimiz gibi Hasip, kasaba imamının oğludur ve kendisi de hafızdır. Hafız olduğu için çevresi tarafından övünülürken, okul tarafından yadırganır. Hasip, *"Yanık sesiyle camide ezan okumaktan gurur duyarken, bir yandan da kavut alamama, sapan atamama, bir yaşıtıyla okuldan konuşamama, postanın başına gidememe yalnızlığını yaşar."* (Ağaoğlu,2006:46) Çünkü babası, verilen eğitimin kendi inanç değerleriyle uyuşmadığını düşündüğü için oğlunu ilkokuldan sonra okula göndermez. Zaten okul da onu kabullenemez.

Romadaki örneklerde de görüldüğü gibi ev ile okul daha çok laiklik ilkesi temelli uygulamalarda karşı karşıya gelir. Çünkü eski yaşam tarzında ve düşüncelerde din, önemli bir yer teşkil eder. Osmanlı İmparatorluğu, her alanda dini merkezli yapılanmalara gittiği için eğitim alanında da dini değerler önemsenmiştir. Fakat eski zihniyeti yıkıp, yerine yeni bir zihniyet koymaya çalışan cumhuriyet kurucularının eskiye tahammülü yoktur. Lâik bir toplum kurulacaktır ve sekülerleşme hızlandırılacaktır. Bütün çalışmalar, yenilikler bu çizgide ilerler. Çünkü, *"Kemalist seçkinler için lâiklik, nesnel ve öznel sekülerleşme süreçleri arasındaki bağlantıyı kurmak için esas yoldu. Devletle dinin katı biçimde birbirinden ayrılmasının ve dini işlerin anayasa tarafından kontrol edilmesinin, nihai olarak Türk toplumunda lâik kimlik oluşumunun yaygınlaşmasına yol açacağı ve böylelikle öznel sekülerleşme sürecinin başarıyla gerçekleşebileceği varsayımına dayanarak, nesnel ve öznel süreçler arasındaki bağlantı tepeden inme, devletten topluma empoze edilen bir model olarak benimsendi."* (Keyman,2003:130)

Değişim sürecindeyken yeni unsurların, halka tam olarak tanıtılmadan, teorik olarak gerekliliği ispatlanmadan yeninin uygulanmaya konulmasının, halk tarafından karşılık bulmaması doğal bir sonuçtur. Özellikle de yabancı bir medeniyete ait değerlerin, tamamıyla zıt olan bir topluma dayatılması elbette ki kolayca benimsenmeyecektir. Çünkü *"Bir kültür unsurunun daimi olarak kabul edilmesi için sadece faydalı olması yetmez; aynı zamanda mevcut sistem ve teşkilata*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

uyuşması gerekir."(Turhan,1997: 62) Aksi takdirde toplumda ayrışmalar, ikilemler ve çatışmalar olacaktır. Kimlik gibi çevrenin de etkisiyle şekillenen bir oluşumun da bu çatışmaları, ikilemleri yaşaması çok doğaldır. Nitekim cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türk toplumu da bu kimlik çatışmasını yaşamıştır. Cumhuriyetin laik, batılı ve milliyetçi kimliği ile halkın dindar, doğulu ve ümmet fikrine dayalı kimliği karşı karşıya gelmiştir. Bu sorun Türkiye'nin uzun yıllarca önemli siyasal ve toplumsal sorunlarından biri olarak devam etmiş; laik cumhuriyetçiler ile dindar muhafazakârlar arasında sürekli bir kriz olmuştur.

Romanda da kimlikler ve kültürler arasında kalan Aysel'in en sonunda ölmeye yatmasının (intihara kalkışmasının) temel nedenlerinden birisi de bu kimlik krizini yaşamasıdır. Çünkü Aysel, ne Dünder Öğretmen'inin istediği gibi tam bir medeni Türk kızı olabilmıştır ne de annesi ve babasının istediği gibi olabilmıştır. Bunlardan dolayı kendi kimliğini de kazanamamıştır. "*Acaba hiç kendim olmuş muydum? Hiç kendimiz olduk mu?*"(Ağaoğlu,2006:183) diyerek geçmişini sorgulayan Aysel, en sonunda ne ailesinin ne de okulunun istemediği bir şey yağıacak ve evliyen, öğrencisiyle cinsel ilişkiler yaşayacaktır.

b) Seçilenler ve Dayatılanların Çatışması

Cumhuriyetin ilk yıllarında ve İnönü dönemi olarak adlandırılan yıllarda devletin kendi seçmiş olduklarını halka empoze etmeye çalıştığını yukarıda söylemiştik. Özellikle de lâiklik ilkesi doğrultusunda alınan kararlar son derece katı bir şekilde uygulanmıştır. Yönünü tamamen Batı'ya dönen devlet, ne eski geleneğin ne de doğulu yaşam biçiminin yeni toplumda olmasına imkân vermez. Böyle olunca sadece devletin sınırlarını çizdiği alanlar kullanılabilir hale gelmiştir. Bu yıllarda devletin çizdiği bir diğer sınır ise Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla yayılmaya başlayan sosyalizme yöneliktir. Bir tehlike olarak görülen sosyalizm de yeni Türkiye'de istenmez. "*Kemalist yönetim, İslam dünyasını ve sosyalist dünyayı dışlayarak, o dönemin en büyük uygarlığını temsil eden Batıyı kendisine hedef olarak*"(Çeçen,1997:166-67) seçer.

Böylece cumhuriyetin kimlik bileşenlerinden birinin de sosyalizm olmayacağı belirlenir. Fakat yine de sosyalist ideoloji Türkiye'de de taraftarlar bulur. Bu ideolojiyi benimseyen ve propagandasını yapmaktan da çekinmeyen isimlerin başında, incelediğimiz romanda da adı geçen Nazım Hikmet'tir. Nazım Hikmet gibi Beşir Fuat, Hoca Tahsin Efendi, Abdullah Cevdet gibi şairler ve Orhan Kemal, Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar gibi romancılar da Türkiye'de sosyalist ideolojiyi benimseyen ve eserleriyle propagandasını yapan isimlerdir. Bu sanatçılar, dönemin şartları çerçevesinde suçlu ilan edilirler ve cezaevlerinde cezalandırılırlar. Çünkü cumhuriyetin çizmiş olduğu sınırları aşarlar ve benimsenmemiş ideolojileri ülkeye sokarlar. Düşünce suçu olarak da bilinen suçu işleyen bu sanatçılar her ne kadar devlet tarafından kabul edilmeseler de halk tarafından sempati kazanırlar. Çünkü dönem Türkiye'sinde ikinci dünya savaşının da etkisiyle bir ekonomik kriz durumu vardır. Temel gıda maddeleri karnelerle dağıtılır. Özellikle de köy, kasaba gibi yerlerde sefalet, yokluk daha çok hissedilir. Bu şair ve romancılar da ezilen, yokluk çeken kesimlerin sesi olduğu için onlar tarafından sevilirler.

Ölmeye Yatmak'ta ise köylüyü ve ezilen çevreyi temsil eden karakter Ali'dir. Ali, kasabadaki okuluna eşeğiyle gelen, babası olmayan bir fakir köylü çocuğudur. Derslerinde başarılıdır. Hep birinci olmaya çalışır. Fakat, kaymakamın oğlu Aydın, onu her zaman ikinci bırakır. Ali, ilkokuldan sonra onu okutacak mali desteği olmadığı için eğitime devam etmez. Ancak Dünder Öğretmen'in uğraşları sonucunda köyün zenginlerinden, Şakir Ağa'nın Ankara'da ki otelinde yamaklık yaparak okuyabilir. Hem çalışır hem de sanat okuluna devam eder. Ali, roman boyunca fakirliğinden ve köylülüğünden dolayı bürokrat çocukları ve zengin çevreler tarafından ötekileştirilen bir tiptir. Okulda da diğer çocuklar kadar değer görmez. İlk defa Ankara'da bir lokantadaki abiler ona değer verirler. Onların fikirlerinden etkilenir. Onlarla tanıştıktan sonraki gün otelin temizliğini yaparken "*Vay be! Güçlü olan güçsüzü ezecekmiş. Ezilmeyeceğim işte!*" diyerek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

süpürgeyi elinden fırlatır ve yeni bir çevreye girmeye başlar."(Ağaoğlu,2006:137) Roman anlatıcısı Ali'nin bu yeni çevreden etkilenişini şöyle anlatır:

"Gecedan kalan her şey; bütün şiirler, bütün konuşmalar, bütün davranışlar, lokantanın o dumanlı havası, birasına katılmış, kendisine ismarlanan o ilk votka, o akıllı şakalar, o abiler, başkentte gördüğü bu ilk yakınlık, o öfkeler, o gözyaşları birinden ötekine aktarılan; birinden ötekine geçen, hemen geçen kahkahalar, sövmeler hatta, hatta adam yerine konuluşu kendisinin, yanağından öpülüğü toplandı toplandı. Ali'nin kafasında böyle bir tümce oldu."(Ağaoğlu,2006:137)

Ali, aşağılanma ve ezilme duygularını yoğun olarak hissettiği için, son derece insani bir perspektiften dünyaya bakan sosyalist düşünceye ve onların taraftarlarına yakınlık duyar. Çünkü onlar onu ne ekonomik durumundan dolayı aşağılar, ne de köylülüğünden dolayı ötekileştirirler. Aksine, sofralarını paylaşır, ona şiirler okurlar. Değer verirler. Tüm bunlar da Ali'nin o çevrelere girmesine sebebiyet verir. Hatta dönemin sosyalist yayın organlarından olan ve romanda da yer alan *Markopaşa* dergisinde bedava çalışır. Ali'nin bu seçimi ise çevre tarafından yadırganır ve tepki çeker. Çünkü o yıllar da ülke de destek gören taraf Sovyetler değil Almanya'dır. Ali'nin bu seçimine ilk tepkiyi, ordunun subayı olarak devletin memuru olan arkadaşı Ertürk bir mektupla bildirir.

"Ayrıca burada senin hakkında kötü laflar da dolaşıyor. Ben söyleyeyim de bil. Sözde komonist olmuşsun. Komonist olan bazı edebiyatçılarla oturup kalkıyormuşsun. O uyanık gençlerimizin yaktıkları Markopaşa mecmuası için bile bütün kış bedava çalışmışsın. Kardeşim, sen ne yapıyorsun. Farkında mısın? ...Kardeşim, ya mesleğinle ilgili şerefli bir işe gir, annene, kız kardeşine para yolla, ya köyüne dön sabanın başına geç. Ailenin mert bir erkeği ol. Bu gittiğin yol yanlış bir yoldur. Bunu söylemekle sana, ailene ve vatanıma karşı olan vazifemi yerine getirmenin huzuru içindeyim."(Ağaoğlu,2006:267)

Görüldüğü gibi komünist olmak yanlış bir seçimdir. Zira devletin seçimleri arasında değildir. Bu yüzden devletin subayı olan Ertürk, Ali'yi uyarmakla vatanına karşı olan vazifesini yerine getirir. Böylece Ali'nin seçtiği siyasi kimlik ile devletin siyasi kimliği karşı karşıya gelir.

Romanda yine devletin kimliği ile seçtikleri karşı karşıya gelen bir diğer kişi de Aysel'dir. Aysel'de Ali gibi köylülük aşağılamasına sürekli maruz kalır. Özellikle de Ankara'da ki eğitimi sırasında köylülüğü her halinden belli olduğu için gerek arkadaşları gerekse devletin memuru olan öğretmenleri tarafından köylülüğü sürekli yüzüne vurulur. Okulda oynanacak bir piyes için köylü kızı rolünü Aysel'e verirler. Aysel bu durumdan duyduğu üzüntüyü arkadaşına anlatır:

"Duyduğuma göre piyesteki kız, bir köylü kızı olacakmış. Başta öğretmenlerim olduğu halde, okulda beni hâlâ köylü görmelerine elbette üzülüyorum. ... Ben bizim evde hizmet gören köy kadınlarını hiç aşağı görmediğim halde, burada beni küçük görmelerine ne demeli?"(Ağaoğlu,2006: 89)

Buna benzer köylülük ötekileştirmelerine roman boyunca Aysel üzerinden rastlamak mümkündür. Aysel de bu durumdan kaynaklı olsa gerek sosyalizmi ve sosyalist kişileri kendine daha yakın bulur. Her ne kadar eğitimi boyunca cumhuriyetin ilkelerine ve ideallerine uygun olarak yaşamış olsa da bunlar onun düşünce dünyasıyla uyumaz. Bu nedenle Aysel, Nazım Hikmet'in şiirlerini okur ve ona hayran olur. Fakat Nazım Hikmet devlet tarafından cezalandırılmış ve hain olarak belirlenmiştir. Aysel'in bu seçiminden dolayı tepki görmesi de kaçınılmaz olacaktır. Nitekim ilk tepki de vatana hizmet etme idealiyle yetişmiş, hemşire arkadaşı Behire'den gelir. Aysel'e yazdığı mektupta onun seçimlerini şöyle eleştirir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

“Şu karışık zamanda ve Moskof’un bize temelli göz diktiği bir sırada güzel yurdumuzu Ruslara satmak isteyen o adamdan şair mair diye bana sakın söz etme. Ve sen de eğer, söz etmesen bile, bu pisi seviyorsan ve hâlâ bu hainin yazmış olduklarını okuyorsan, boz. ... Çok şükür bizim buradaki hastanede Moskof’u da Moskof’u sevip beğeneni de seven hiçbir kimse yok. ...Bizim gibi az çok okumuş Türk kızlarına Moskof uşağı birini, şair de olsa sevip beğenmek yakışmaz.”(Ağaoğlu,2006:266)

Aysel de seçimleri ve devlet tarafından dayatılanlar arasında kalır. Onun özgür iradesi ile devletin iradesi ortak bir paydada buluşmadığı için, seçmiş oldukları siyasi kimlikleri de uyumsuz. Yine seçilenlerle dayatılanlar karşı karşıya gelir.

Romanda, düşünce özgürlüğünün kısıtlanması sadece ideolojik seçimler üzerinden anlatılmamış; buna ek olarak, birer düşünce aktarımcısı olan kitap seçimlerinin engellenmesine de yer verilmiştir. Yukarıda da aktardığımız gibi dinlenilecek müzikleri belirleyen siyasi güç, okunacak kitapları da belirlemiştir. Bunların dışına çıkanlar ise devletin ideolojik kolları tarafından engellenir. Romanda bu engellemeyle karşı karşıya kalan ilk kişi ise devletin subay okulunda olan Ertürk’tür. Andre Gide’nin *Dar Kapı*’sını okurken nöbetçi subaya yakalanır. Sonrası ise şöyle ilerler:

“Ondan sonra bitmez tükenmez günler. Bir sürü sert bakışlı yüzler. Ardi arkası hiç kesilmeyecekmiş gibi gelen sorular... Milliyetçi bir öğrenci olarak yetiştirilmeye çalışıldığın bu okulda *Dar Kapı*’yı okumakla ahlakdışı hareket ettiğini biliyor musun? Övündüğümüz Türk gençliğine kara bir leke sürdüğünün farkında mısın? ... Ertürk, bu ilk suçundan ötürü bağışlanınca, bir daha bilmeden suç işlememeyi de öğrendi. “Oku!” diye verdiklerinden gayri hiçbir şey okumamayı, “Düşün!” dedikleri dışında hiçbir şey düşünmemeyi...” (Ağaoğlu,2006:130)

Kurgusal bir âlemde yaşanan bu olay, aslında dönemi en iyi açıklayabilecek bir olaydır. Zira romana konu edinilen dönemde, devletin toplum üzerindeki baskıcı, sansürcü ve otoriter tutumu hâkimdir. Bu yıllarda yasaklanan kitaplar, cezaevlerine sokulan sanatçılar vardır. Kısacası devletle uyumayan her türlü eser, düşünce, kişiler ya yasaklanmış ya da cezalandırılmıştır. Yine romanda Aysel adlı karakterin başından geçen bir olayla bu otoriter tutuma işaret edilir. Aysel, J.J.Rousseu’nun *İtirafı*’nı okurken öğretmeni tarafından yakalanır. Sonra olanları da arkadaşı Ali’ye şöyle anlatır:

“Ben bir gün Russo’nun *İtirafı*’nı okuyordum. ...Kışın müstalaada coğrafya kitabımın arasına koymuş okuyordum. ...Yakalandım okurken. Yaa, coğrafyacı beni yakaladı... Ama ne oldum! ‘Seni sevmesem muallimler meclisine verirdim’ dedi. ‘Ne okuyacağınızı bilmiyorsunuz madem, bize sorun bari’ dedi. Kitabı da elimden aldı.”(Ağaoğlu,2006:301)

Bu uygulamalar roman kişilerinin daha sonra oluşacak olan kimlikleri üzerinde son derece etkilidir. Ertürk, itaatkâr bir subay olur, Aysel, özgürlüğü tadabilmek için karnındaki gayr-ı meşru bir çocukla ölmeyi tercih eder. Ali her idealden vazgeçip seyyar bir elektrikçi olur. Sürekli bir görev ve sorumluluk ülküsü dayatmalarıyla büyüyen yeni neslin trajik sonudur bu. Romanın böyle bir sonla bitmesi de bütün yapılanlara karşı bir eleştiridir. Nitekim roman boyunca da cumhuriyetle gelen uygulamaların çoğuyla alay edilir.

Romanın da olay zamanı olan 1938-68 yılları arasında Türkiye’de yeni bir nesil ve toplum inşası sürdürülür. Bu inşa yukarıda da belirttiğimiz gibi birtakım sacayakları üzerine kurulur. Fakat cumhuriyetle gelen ideolojiler o zamana kadar toplumun büyük bir kısmının bilmediği, duymadığı bilse bile kabullenmediği düşüncelerdir. Ancak, kurucular ve devamındaki taraftarları, topluma yeni bir elbise giydirmekte kesin niyetlidirler. Laik, milliyetçi ve batılı bir toplum yaratmak adına,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

birçok uygulama, kurum, değişiklik mubah görülmüştür. Genel olarak bir “kültür değişmesini” gerçekleştirmeye çalışan devlet, üstünlüğüne inandığı ve hayran olduğu medeniyetin bütün kültürel unsurlarını, yerel kültürün üzerinde tutmuştur. Uygulama alanı olarak da “*devletin kültürel ideolojik aygıtları olan*” (Althusser, 2003: 74) okul, parti, kitap, gazete gibi unsurları kullanmıştır. Bu değişikliklere gösterilen tepkileri ve bunların dışında bir değişiklik talep edenlere karşı ise otoriter yanını göstermiştir. Bu sebeple de kişiler nezdinde ve toplum nezdinde bir kültürler çatışması ve kimlik çatışması ortaya çıkmıştır.

SONUÇ

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte, yeni kurulan devletin hangi istikamette ilerleyeceği ve hangi değerlerle yaşatılacağı da belli olmuştur. Muasır devletler seviyesine ulaşmayı hedefleyen yeni devlet, bu yolculuğa millet ideali, laik yönetim ve seküler bir toplumla ulaşmayı hedefler. Nitekim bunlar daha önce tespit ettiğimiz cumhuriyetin kimliğini oluşturan unsurlardır. Yeni devletin üzerinde kurulduğu topraklar da ise asırlardır süren bir ümmet ideali, şeri yönetim ve dindar bir toplum vardır. Bunlar da Osmanlı Devleti'nin kimliğini oluşturan değerlerdir. Bu haliyle yeni ve eski tamamıyla birbirine zıttır. Bu zıtlıktan doğan çatışmaları ise elbette ki değişim sürecinin ilk yıllarını yaşayanlardır. Çünkü ne eski tamamıyla silinmiştir ne de yeni tamamen kabul edilmiştir.

Türkiye’de uzun yıllardır bir zihinsel değişim süreci yaşanmış olsa da bu değişim şimdiye kadar tamamıyla gerçekleşmemiştir. Çünkü hem eskinin yerine konulması düşünülen şeyler topluma yabancıdır hem de değiştirme sürecindeki uygulamalar hatalıdır. Bugün herkesin kabul ettiği gibi Türkiye’de ki batılılaşma çabaları yanlış şekillerde ilerlemiştir. Çoğu zaman yüzeysel, şekilsel ve taklit seviyesini aşamamıştır. Haliyle istenilen zihinsel değişim gerçekleşmemiştir. Bunların sonucunda da toplum da iki farklı kimlik oluşmuş, iki farklı yaşam biçimi görülmüştür. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde batılılaşma, modernleşme süreçleri hızlı geçilirken, köy kasaba gibi yerlerde bu hareketler kolayca ilerleyememiştir. Köy, kasaba gibi yerlerin fiziksel yapıları, demografik özellikleri, çevreyle olan bağlantıları ve eğitim düzeyi gibi sebepler, bu hareketlerin karşılıksız kalmasına sebep olmuştur.

Şehirdeki insan ve köydeki insan arasındaki farkı gidermeye çalışan devlet, bütün ideolojik aygıtlarını kullanarak bu farklılığı gidermeye çalışır. Yukarıda da değindiğimiz gibi halk evleri, köy enstitüleri gibi kurumlar bu hedef için oluşturulmuşlardır. Fakat yine de beklenen değişim büyük çoğunlukta görülmemiştir. Çünkü zihinlere yerleşmiş birtakım inançlar hala insanların kafalarında yaşamaktadır. Özellikle de orta yaşların üzerindeki insanlar, değişime karşı duran grup içerisinde dirler. Bu yüzden, bir ülke içinde farklı düşünen insanlar olduğu gibi, aynı ev içinde de farklı düşünen insanlar vardır. Eğitimli, cumhuriyetin getirdikleriyle büyümüş insanların karşısında, doğru düzgün bir eğitim almamış, imparatorluk içerisinde de yaşamış olan insanlar vardır. işte bu sebeptir ki bir kimlik çatışması ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de uzun yıllardır bir zihinsel değişim süreci yaşanmış olsa da bu değişim şimdiye kadar tamamıyla gerçekleşmemiştir. Çünkü hem eskinin yerine konulması düşünülen şeyler topluma yabancıdır hem de değiştirme sürecindeki uygulamalar hatalıdır. Bugün herkesin kabul ettiği gibi Türkiye’de ki batılılaşma çabaları yanlış şekillerde ilerlemiştir. Çoğu zaman yüzeysel, şekilsel ve taklit seviyesini aşamamıştır. Haliyle istenilen zihinsel değişim gerçekleşmemiştir. Bunların sonucunda da toplum da iki farklı kimlik oluşmuş, iki farklı yaşam biçimi görülmüştür. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde batılılaşma, modernleşme süreçleri hızlı geçilirken, köy kasaba gibi yerlerde bu hareketler kolayca ilerleyememiştir. Köy, kasaba gibi yerlerin fiziksel

yapıları, demografik özellikleri, çevreyle olan bağlantıları ve eğitim düzeyi gibi sebepler, bu hareketlerin karşılıksız kalmasına sebep olmuştur.

Şehirdeki insan ve köydeki insan arasındaki farkı gidermeye çalışan devlet, bütün ideolojik aygıtlarını kullanarak bu farklılığı gidermeye çalışır. Yukarıda da değindiğimiz gibi halk evleri, köy enstitüleri gibi kurumlar bu hedef için oluşturulmuşlardır. Fakat yine de beklenen değişim büyük çoğunlukta görülmemiştir. Çünkü zihinlere yerleşmiş birtakım inançlar hala insanların kafalarında yaşamaktadır. Özellikle de orta yaşların üzerindeki insanlar, değişime karşı duran grup içerisinde dirler. Bu yüzden, bir ülke içinde farklı düşünen insanlar olduğu gibi, aynı ev içinde de farklı düşünen insanlar vardır. Eğitimli, cumhuriyetin getirdikleriyle büyümüş insanların karşısında, doğru düzgün bir eğitim almamış, imparatorluk içerisinde de yaşamış olan insanlar vardır. işte bu sebeptir ki bir kimlik çatışması ortaya çıkmıştır.

Adalet Ağaoğlu da böyle bir dönemi kurgusal düzleme taşıırken, bu kimliklerin nerelerde ve nasıl çatıştıklarını da yansıtmıştır. Elbette ki bunları bilerek yapmıştır diyemeyiz fakat bilmeyerek de olsa ortaya çıkmış olan karşıtlıkları ve bunların doğurduğu sonuçları eserinde görebiliriz. Nitekim roman başkışısı Aysel, tam da yeni ve eski zihniyet arasında kalan, bunların dayatmaları sonucu intihara sürüklenen bir karakterdir. Eski devletin kimliği ile yeni devletin kimliği kendi yaşamında göstermek zorunda kaldığı için, ölümle kurtulmayı yeğler. Aynı şekilde romandaki diğer karakterler de Aysel'in yaşadıklarına benzer durumları yaşarlar. Nitekim roman kahramanlarını yaşadıkları bu bunalımları, dönem insanların yaşamış olmaları da kuvvetle ihtimaldir. Çünkü bir yanda günlük hayatta devletin yaptırdıkları varken diğer yanda gelenekler, birtakım inanç ve değerler hâlâ kafalarda yaşamaktadır. Eski kimlik özel alanlarda yaşarken yeni kimlik kamusal alanlarda yaşatılmaya çalışılır.

Bu ikilem elbette ki sadece cumhuriyetin ilk yıllarına has bir durum değildir ve sadece de bu dönemi yansıtan eserlerde görülmemiştir. Daha sonra yazılmış birçok romanda, hikâye de eski kimlik ile yeni kimliği bir arada yaşamak zorunda kalan kurgusal karakterler vardır. Bu kurgusal karakterlerin olması da mutlak bir gerçekliğe işaret eder. Türkiye'nin sosyal bir gerçekliği olan bu durum, sadece sanatına değil, aynı zamanda siyasetine, kültürüne de yansımıştır. Bugün dahi kimi partilerin söylemlerinde eski zihniyetin izlerini görebiliriz. Yine aynı şekilde bugün bile İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin kültürü ile Anadolu ve Doğu Anadolu'nun kültürleri arasında ki zihniyet farklılıklarını gözlemleyebiliriz. Tüm bunlardan hareketle de Adalet Ağaoğlu'nun, *Ölmeye Yatmak* romanıyla bir Türkiye gerçekliğine vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Bu vurguyu yaparken de cumhuriyetle birlikte cemiyet hayatına giren unsurları sıkça kullanması, romanın, cumhuriyetin kimliğini net bir şekilde yansıtmaya ortam hazırlamıştır.

Bu ikilem elbette ki sadece cumhuriyetin ilk yıllarına has bir durum değildir ve sadece de bu dönemi yansıtan eserlerde görülmemiştir. Daha sonra yazılmış birçok romanda, hikâye de eski kimlik ile yeni kimliği bir arada yaşamak zorunda kalan kurgusal karakterler vardır. Bu kurgusal karakterlerin olması da mutlak bir gerçekliğe işaret eder. Türkiye'nin sosyal bir gerçekliği olan bu durum, sadece sanatına değil, aynı zamanda siyasetine, kültürüne de yansımıştır. Bugün dahi kimi partilerin söylemlerinde eski zihniyetin izlerini görebiliriz. Yine aynı şekilde bugün bile İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin kültürü ile Anadolu ve Doğu Anadolu'nun kültürleri arasında ki zihniyet farklılıklarını gözlemleyebiliriz. Tüm bunlardan hareketle de Adalet Ağaoğlu'nun, *Ölmeye Yatmak* romanıyla bir Türkiye gerçekliğine vurgu yaptığını söyleyebiliriz. Bu vurguyu yaparken de cumhuriyetle birlikte cemiyet hayatına giren unsurları sıkça kullanması, romanın, cumhuriyetin kimliğini net bir şekilde yansıtmaya ortam hazırlamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU Adalet, (2006) **Ölmeye Yatmak**, (1.bs.) İletişim Yayınları.
- ALTHUSSER Louis, (2003), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, (1.bs.) İthaki Yayınları.
- ATLI Ferda, (2011) **Siyasal Düşünceler Bakımından Adalet Ağaoğlu Romanları**, Yüksek Lisan Tezi.
- AYVAZOĞLU Beşir, (1997), **Geleneğin Direnişi**, (1.bs.), Ötüken Yayınları.
- BİLGİN Nuri, (2007), **Kimlik İnşası**, (1.bs.), Aşina Kiyaplar Yayınları
- BORA Tanıl, (1997) “Cumhuriyetin İlk Döneminde Milli Kimlik”, **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, (Hazırlayan, Nuri Bilgin), (1.bs.), Bağlam Yayınları.
- ÇEÇEN Anıl, (1997), “Türkiye’de Cumhuriyet Kimliği”, **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, (Hazırlayan, Nuri Bilgin), (1.bs.), Bağlam Yayınları.
- KARPAT Kemal, (2009), **Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji**, (3.bs.), Timaş Yayınları.
- KEYMAN E. Fuat, (2003), “Türkiye’de Lâiklik Sorununu Düşünmek: Modernite, Sekülerleşme, Demokratikleşme” **Kimlikler, Doğu Batı Dergisi**, (sayı 23, 1.bs.), Doğu Batı Yayınları.
- KOCADOĞLU Bünyamin, **Atatürk Dönemi Laiklik Uygulamalarına Yönelik Bazı Toplumsal Tepkiler**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/4, Fall 2007
- KOLCU Ali İhsan, (2013), **Türk Romanı El Kitabı**, (1.bs.) Salkımsöğüt Yayınları.
- KREİSER Klaus- NEUMAN Christop, (2008), **Küçük Türkiye Tarihi**, (1.bs.), İletişim Yayınları.
- ÖZODAŞIK Mustafa, (1999), **Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları 1923-1950**, (1.bs.), Çizgi Yayınları.
- ŞİMŞEK Ufuk, KÜÇÜK Birgül, TOPKAYA Yavuz, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri**, Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Fall 2012, p.2809-2823, Ankara/Turkey
- TURHAN Mümtaz, (1997), **Kültür Değişimleri**, (1.bs.) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- VATANDAŞ Celaledin, (2004) **Ulusal Kimlik**, (1.bs.), Açılım Kitap Yayınları.

ANSİKLOPEDİ

Türk Ansiklopedisi, (1984), Cilt 33, Milli Eğitim Basımevi.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

ÇAVUŞ, B., Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak Romanında Cumhuriyetin Kimliği ve Kimlik Çatışması, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 331-348, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7965>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

